

10

หลัง พ.ศ. 1100 “ทวารวดี” จากภาคกลาง เข้าอีสาน ถึงอุบลราชธานี

หลัง พ.ศ. 1100 บริเวณอุบลราชธานี ย่านโขง-ชี-มูล ค่อยๆ รั่ววัฒนธรรมทวารวดีที่รุ่งเรืองอยู่ทางที่ราบลุ่มเจ้าพระยา ภาคกลางบริเวณเมืองอู่ทอง (จ. สุพรรณบุรี)-เมืองนครชัยศรี (จ. นครปฐม) กับเมืองละโว้ (จ. ลพบุรี)-เมืองมโหสถ (จ. ปราจีนบุรี)

นี่เองทำให้ดินแดนอีสานเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นบ้านเมืองอย่างเต็มที่เมื่อหลัง พ.ศ. 1100 เพราะได้รับอารยธรรมจากอินเดียที่แพร่ผ่านบ้านเมืองที่อยู่ใกล้ทะเลเข้ามา 2 ทาง คือ (1) จากบ้านเมืองทางทิศตะวันออก (เวียดนาม) และบริเวณปากแม่น้ำโขงทางทิศใต้ (กัมพูชา) และ (2) จากบ้านเมืองบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

พระพุทธศาสนาได้แพร่กระจายไปบริเวณอุตรธานีและหนองหานหลวงที่สกลนครก่อน หลังจากนั้นกลุ่มชนในเขตหนองหานหลวงขยับขยายเข้าไปในเขต อ. ธาตุพนม (จ. นครพนม) แล้วผสมผสานกับกลุ่มชนต่างเผ่าพันธุ์ที่เคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นๆ เช่น ทางเหนือและทางตะวันออกของแม่น้ำโขง ต่อมาได้สร้างพระธาตุพนมขึ้นเป็นศูนย์กลางของระบบความเชื่อ

บ้านเมืองในอีสานไม่ใช่อาณาจักรเดียวกัน แต่แยกกันเป็นแคว้นอิสระหรือรัฐเอกเทศที่มีความสัมพันธ์กันฉันเครือญาติพี่น้องผู้ใหญ่ผู้น้อยอย่างใกล้ชิด และยังไม่พบหลักฐานว่าแคว้นนั้นๆ มีชื่ออะไรบ้าง แต่สามารถจำแนกเป็นกลุ่มๆ ดังต่อไปนี้ :

1. กลุ่มลุ่มน้ำโขง-ชี-มูล หรือเจนละ บริเวณ จ. อุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร มุกดาหาร นครพนม ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์ ที่แม่น้ำชี-มูลไหลมารวมกันแล้วลงสู่แม่น้ำโขงที่อุบลราชธานี นับถือพราหมณ์-พุทธ

2. กลุ่มกลางลุ่มน้ำมูล หรือพนมวัน-พิมาย-พนมรุ้ง บริเวณที่ราบลุ่มบางส่วนของ จ. บุรีรัมย์และนครราชสีมา นับถือพุทธมหายาน

3. กลุ่มต้นลุ่มน้ำมูล หรือศรีจนาตะ บริเวณ จ. นครราชสีมา ตั้งแต่ อ. เมือง อ. ปักธงชัย และ อ. สูงเนิน ไปจดเทือกเขาตงรักและตงพญาเย็นทางตะวันตก นับถือพุทธ-พราหมณ์

4. กลุ่มลุ่มน้ำชี บริเวณ จ. ชัยภูมิ ขอนแก่น และกาฬสินธุ์ เป็นบ้านเมืองที่นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องเรื่อยมา สร้างเสมาหิน พระนอน สถูปเจดีย์ ในศิลปะสถาปัตยกรรมแบบทวารวดีอย่างแพร่หลาย

5. กลุ่มสองฝั่งโขง หรือ เวียงจัน บริเวณอีสานเหนือ เขตเวียงจัน หนองคาย สกลนคร เป็นบ้านเมืองที่นับถือพุทธศาสนาต่อเนื่องมา มีชื่อในตำนานว่าศรีโคตรบูร มีศูนย์กลางอยู่เวียงจัน ต่อไปข้างหน้าจะเรียกกลุ่มสยาม

ช่วงเวลานั้นมีบ้านเมืองในภาคกลางลุ่มน้ำเจ้าพระยา คือเมืองนครปฐมโบราณและพระปฐมเจดีย์อยู่ใกล้ทะเลโคลนตมทางลำน้ำท่าจีน-แม่กลอง แต่ทางลำน้ำลพบุรี-ป่าสัก มีบ้านเมืองขนาดใหญ่อยู่ จ. ลพบุรี มีชื่อสมมุติเรียกรัฐเหล่านี้โดยรวมๆ ว่าทวารวดี มีแบบแผนวัฒนธรรมเรียกวัฒนธรรมทวารวดี แพร่หลายออกไปกว้างขวางถึงบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขง

ขณะเดียวกันทางอีสานและลาวยอมรับศาสนาพุทธ-พราหมณ์ ทั้งจากลุ่มน้ำเจ้าพระยา และปากแม่น้ำโขงทางเวียดนาม-กัมพูชา ทำให้มีบ้านเมืองและรัฐใหญ่เกิดขึ้น แล้วมีชื่อเรียกต่อมาว่าเจนละ (เป็นคำจีน เพี้ยนจากกัมพูช, กัมลุก, คะแมร์ ฯลฯ) บริเวณปากน้ำมูล-ชี ทางอุบลราชธานี-ยโสธร-อำนาจเจริญ (รัฐเจนละจะเติบโตเป็นรัฐเศรษฐกิจปุระ ที่วัดภู จำปาสัก ในแขวงจำปาสักของลาวต่อไปภายหน้า)

คนพื้นเมืองเริ่มปรับเปลี่ยนหินตั้งในศาสนาผีดั้งเดิมให้เป็นเสมาในพุทธศาสนาแบบทวารวดี ใช้ปักเขตศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาที่ยอมรับเข้ามาใหม่ ต่อจากนั้นจะสลักเป็นรูปเรื่องพุทธประวัติและอื่นๆ แล้วเรียกว่าเสมาหิน ซึ่งไม่เคยมีในอินเดีย-ลังกา สิ่งนี้ถือเป็นต้นแบบให้เกิดโบสถามีเอวคอดสี่บจนปัจจุบัน

เสมาหิน เป็นลักษณะเฉพาะของสุวรรณภูมิ มีแหล่งกำเนิดในอีสานและสองฝั่งโขง พบมากในอีสาน รวมทั้งบริเวณ จ. อุบลราชธานี

นับแต่นี้ไปจะเริ่มมีชุมชนเมืองขนาดใหญ่ และศาสนสถานสำคัญเกิดขึ้นบริเวณขอบทุ่งกุลลาและริมสองฝั่งโขงที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติและผู้คน ชุมชนเมืองขนาดใหญ่เหล่านี้จะเติบโตขึ้นเป็นรัฐเอกเทศต่อไปข้างหน้า เช่น เวียงจัน (มีธาตูลวง), พิมาย (มีปราสาทหิน พิมายและพนมวัน), โคตรบูร (มีพระธาตุนม), ศรีจนาคะ (อยู่ที่เมืองเสมา ที่ อ. สูงเนิน จ. นครราชสีมา) รัฐเหล่านี้ต่างเป็นเอกเทศ ไม่มีรัฐใดเป็นศูนย์กลางควบคุมเหนือรัฐอื่นๆ แต่ต่างเป็น “เครือญาติ” กันหมด

เอกสารจีนรู้จักและเรียกบริเวณสองฝั่งโขงและทะเลสาบในกัมพูชาต่อไปข้างหน้าว่า **อีสานปุระ** (แต่ออกเสียงจีนว่า อี้-ซี-น่า-ไป-โล้)

วัฒนธรรมของบ้านเมืองบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นที่รู้จักทั่วไปในชื่อรวมๆ ว่า “วัฒนธรรมทวารวดี” ได้แก่ ศิลปกรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา เมื่อแพร่หลายเข้ามาในอีสาน โดยผ่านเทือกเขาตงพญากลางและเทือกเขาเพชรบูรณ์เข้าสู่ต้นลำน้ำมูล-ชีแล้ว ก็ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่ในอีสานมาแต่ดั้งเดิม ดังกรณีหินตั้งที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นเสมาหินเพื่อทำบุญอุทิศแก่พระพุทธศาสนาซึ่งเห็นทั่วไปในอีสาน เพราะเป็นสิ่งที่ชนชั้นสูงและสามัญชนสามารถสร้างได้เสมอกัน

บ้านเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาของอีสานในระยะนั้นคงอยู่เขตลุ่มน้ำชี (แถบ จ. อุตรธานี ขอนแก่น และกาฬสินธุ์)

ต่อมาได้สร้าง**พระธาตุนม**ขึ้นเป็นศูนย์กลางของระบบความเชื่อ เป็นเหตุให้แบบแผนของศิลปะสถาปัตยกรรมของพระธาตุนมมีลักษณะประสม คือมีทั้งส่วนที่เป็นท้องถิ่นและส่วนที่รับมาจากที่อื่นๆ เช่น เวียดนาม กัมพูชา และลุ่มน้ำเจ้าพระยา

พระธาตุนมเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนายุคแรกที่แพร่เข้ามาบริเวณลุ่มน้ำโขง พระพุทธศาสนาแสดงอำนาจ “ปราบภาค” และหล่อหลอมให้ชนทุกกลุ่มเหล่าทุกเผ่าพันธุ์ที่นับถือผีต่างกันและมีมากในเขตนี้เข้ามานับถือพระพุทธเจ้าองค์เดียวกันจนกลายเป็นพวกเดียวกัน

ฉะนั้นพระธาตุนมจึงเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของคนต่างเผ่าพันธุ์ในบริเวณสองฝั่งโขง-ชี-มูล

กลุ่มชน

โขง-ชี-มูล

เมื่อพราหมณ์กับพุทธเข้ามาถึงดินแดนอีสาน กลุ่มชนต่างๆ ที่มีมาแต่เดิมก็เปลี่ยนไป เพราะมีผู้คนจากภายนอกหลายทิศทางเคลื่อนย้ายเข้ามาปะปนเพิ่มขึ้น อาจารย์ ดร. ธิดา สาระยา ประมวลการกลุ่มประชากรในยุคนี้ว่าประกอบด้วยพวกข่า พวกไทกับพวกชนเผ่าอื่นๆ จากน่านเจ้า พวกกัมพูหรือกัมพูช พวกจาม พวกเวียด พวกสยาม และพวกลาว

พวกข่า เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิม พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร มักอาศัยอยู่บนที่สูงทางราชการประเทศลาวจึงเรียกว่าพวก “ลาวเทิง” พวกกวยหรือกวยหรือส่วยในอีสานก็จัดอยู่พวกเดียวกัน

พวกไทและชนเผ่าอื่น ๆ จากน่านเจ้า มีหลายเผ่าพันธุ์ เหตุที่มีพวกนี้อยู่ด้วยก็เพราะเอกสารจีนระบุว่าเขตเจนละกับเขตน่านเจ้าติดต่อกัน และสามารถเดินทางไปมาถึงกันโดยเส้นทางแม่น้ำโขง

พวกกัมพูหรือกัมพูช ที่อยู่ในเจนละน้ำ ชื่อเหล่านี้ชาวอินเดียใช้เรียกชาวกัมพูชา อาจมีส่วนผสมกับชาวอินเดียกลุ่มทมิฬด้วย

พวกจาม เป็นชนเผ่ากลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ระหว่างทะเลจีนใต้กับเทือกเขาอันนาม ในทางเชื้อชาติพวกจามมีความสัมพันธ์กับกลุ่มชนบนที่สูง เช่น พวกกระแต้วและจะราย ซึ่งนับเป็นข่ากลุ่มหนึ่ง ทางด้านวัฒนธรรมพวกจามมีความเชื่อของตนเองมาก่อนที่จะรับนับถือฮินดู-พุทธ แต่บางพวกนับถืออิสลาม พวกจามได้รับการยกย่องว่าชำนาญการค้าทางทะเล การประมงมีความสามารถในการเดินเรือทะเล ทำให้เอกสารจีนโบราณกล่าวถึงพวกจามว่า “สลัดทะเล”

ด้วยเหตุที่พวกจามเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่มีความเจริญและมีรัฐของตนเองที่ชื่อจามปาอยู่ใกล้ทะเลในเขตเวียดนามภาคกลาง พวกจามจึงมีฐานะเป็นผู้มีอารยธรรมสูงกว่าชนพื้นเมืองแหล่งอารยธรรมของจามที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงก็คือปราสาทวัดภูที่จำปาสัก กับชิ้นส่วนของศาสนสถานที่อยู่บลราชธานี

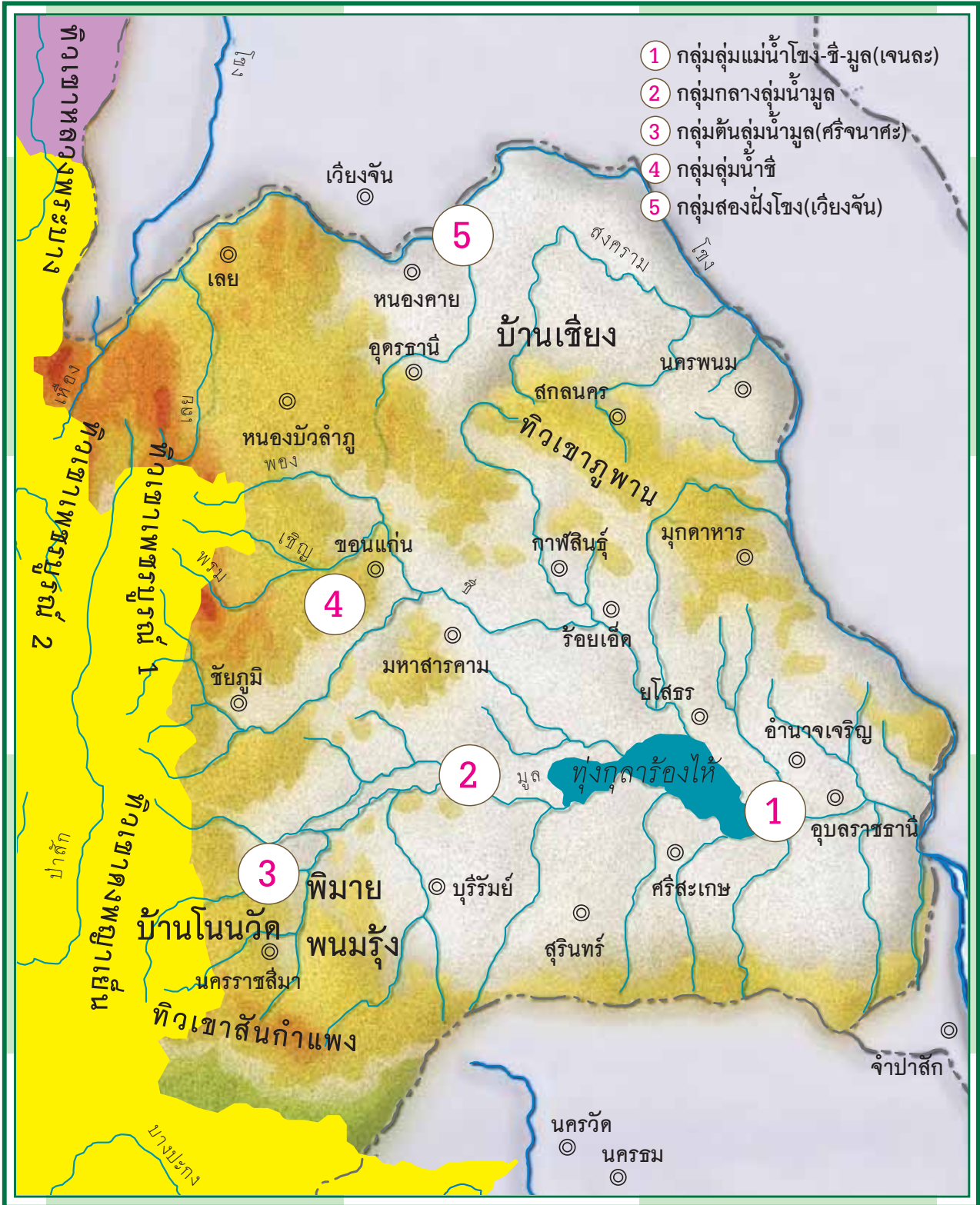
พวกเวียด มีเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่กันมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์แล้ว

พวกสยาม มีอยู่ในจารึกจาม พวกนี้สื่อสารด้วยตระกูลภาษาไทย-ลาว

พวกลาว เชื่อกันว่าเข้ามาทีหลังสุด

พวกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เช่น พวกละโว้ และพวกอื่นๆ

กลุ่มชนพวกนี้เคลื่อนไหวอยู่ในดินแดนอีสานยุคต้นประวัติศาสตร์ แม้ไม่มีหลักฐานชัดเจนนัก แต่เมื่อพิจารณาจากหลักฐานโบราณคดีที่แต่ละท้องถิ่นแต่ละกลุ่มมีลักษณะแตกต่างกัน แสดงให้เห็นความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้คาดคะเนได้ว่าบ้านเมืองในอีสานไม่ใช่รัฐเดียวกัน แต่แยกกันเป็นรัฐเอกเทศที่มีความสัมพันธ์กันฉันเครือญาติอย่างใกล้ชิด และยังไม่พบหลักฐานว่ารัฐนั้นๆ มีชื่ออะไรบ้าง แต่สามารถจำแนกเป็นกลุ่มๆ ดังกล่าวมาแล้ว

หมายเหตุ ตำแหน่งและสีต่างๆ ล้วนกำหนดอย่างกว้างๆ ในแผนที่เพื่อให้ดูง่ายๆ เข้าใจง่ายๆ แต่ในความจริงของยุคนั้นๆ อาจต่างไป หรือทับซ้อนอยู่ด้วยกันอย่างแยกชัดเจนเหมือนแผนที่แผ่นนี้ไม่ได้ ฉะนั้นต้องเข้าใจร่วมกันว่าการลงสีเป็นเรื่องสมมุติเท่านั้น ส่วนความจริงเป็นอย่างไรต้องเปลี่ยนแปลงตามหลักฐานได้เสมอ

พุทธศาสนาสุวรรณภูมิแพร่หลายถึงสองฝั่งแม่น้ำโขงราว
หลัง พ.ศ. 1000 เห็นได้จากรากฐานเดิมของสถูปที่พระธาตุพนม
อ. ธาตุพนม จ. นครพนม

โบสถ์มา วัดโพธิ์ศิลา บ้านเปือยหัวตง อ. ลืออำนาจ
จ. อำนาจเจริญ

กลุ่มเสมาหินทราย หลังโรงเรียนชุมชนบ้านเปือยหัวตง ปัก
ล้อมฐานหินทรายที่ตั้งรูปเคารพและพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิราบ
สมัยทวารวดีองค์หนึ่ง ลักษณะของเสมาเรียบไม่มีลวดลายแบบ
เดียวกับที่พบตามลุ่มน้ำชีทั่วไป

เสมาหินทราย บนคอนเจ้าปู่บ้านพระโรจน์ อ. ม่วงสามสิบ
พบอยู่ประมาณ 3-4 หลัก ที่น่าสนใจคือ หลักใหญ่ซึ่งสลักรูปสถูป
อยู่ตรงกลางเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงายด้วยการใช้ลายเส้นงดงาม
อาจจัดเป็นเสมาหินในรุ่นพุทธศตวรรษที่ 12-13 ซึ่งแสดงความได้
เห็นการนับถือพุทธศาสนาเป็นหลักของชุมชนในท้องถิ่น